

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΜΕ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ)

Ενότητα 9: Στρατηγικές με έμφαση στην πολυπρισματικότητα, την επίλυση προβλημάτων, τη διαθεματικότητα, την προσέγγιση συγκρουσιακών θεμάτων και την πολυπολιτισμικότητα

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ. ΜΑΥΡΟΣΚΟΥΦΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

**Στρατηγικές με έμφαση στην
πολυπρισματικότητα, την επίλυση
προβλημάτων, τη διαθεματικότητα, την
προσέγγιση συγκρουσιακών θεμάτων και
την πολυπολιτισμικότητα**

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Στρατηγικές με έμφαση στην πολυπρισματικότητα

Πολυπρισματικότητα (1)

- Στρατηγική κατανόησης του «άλλου», συνειδητοποίηση κοινωνικών και πολιτισμικών παραμέτρων για τη διαμόρφωση των ερμηνειών και εντοπισμός προκαταλήψεων.

Πολυπρισματικότητα (2)

- Θεμέλια πολυπρισματικής θεώρησης:
 - Σειρά αναλυτικών ερωτήσεων στις πηγές: περιγραφή, ερμηνεία, εντοπισμός κενών, προσδιορισμός πηγών για περαιτέρω πληροφορίες.
 - Στρατηγικές για την εξαγωγή πληροφοριών:
 - πρώτες διαπιστώσεις (π.χ. η πηγή δείχνει..., υποδηλώνει..., δεν αναφέρει...).
 - σύγκριση – διασταύρωση.
 - καταγραφή πραγματολογικών δηλώσεων και διαπιστώσεων (η πηγή δημιουργήθηκε από..., είναι..., εξηγεί..., χρησιμοποιήθηκε...).
 - βοήθεια για σύνδεση – σύνθεση (πίνακες σύνδεσης θεμάτων, διαγράμματα ροής, ταξινόμηση και συσχέτιση, συγχρονιστικοί πίνακες, ασκήσεις σύνθεσης – πλοκής).

Πολυπρισματικότητα (3)

- Χειρισμός αντικρουόμενων πληροφοριών και οπτικών: βάση μπορεί να αποτελέσει μια σχετική ταινία ή δίκη (οπτικές, χρήσεις μαρτυριών, ιδιότητες μαρτύρων κ.λπ.).

Πολυπρισματικότητα (4)

- Μαθησιακές δραστηριότητες:
 - Συζήτηση υφιστάμενων δυνατοτήτων (π.χ. επέτειοι, ιστορική διάσταση όρων).
 - Μύηση μαθητών στην ιστοριογραφία: διαμάχη ιστορικών πάνω στο θέμα
 - κατανόηση της φύσης και των λόγων της διαμάχης
 - υποστήριξη θέσεων από δύο μαθητές ή ομάδες μαθητών – «ανάκριση» από τους άλλους.

Πολυπρισματικότητα (5)

- Ενσωμάτωση πολυπρισματικής θεώρησης στην ιστορική αφήγηση:
 - Συγκριτική προσέγγιση.
 - Ενσυναίσθηση.
 - Συσχετίσεις.
- Πολυπρισματικότητα και αντικειμενικότητα:
 - Όλες οι οπτικές δεν έχουν την ίδια βαρύτητα.
 - Σημασία έχει η οπτική της ζωής.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

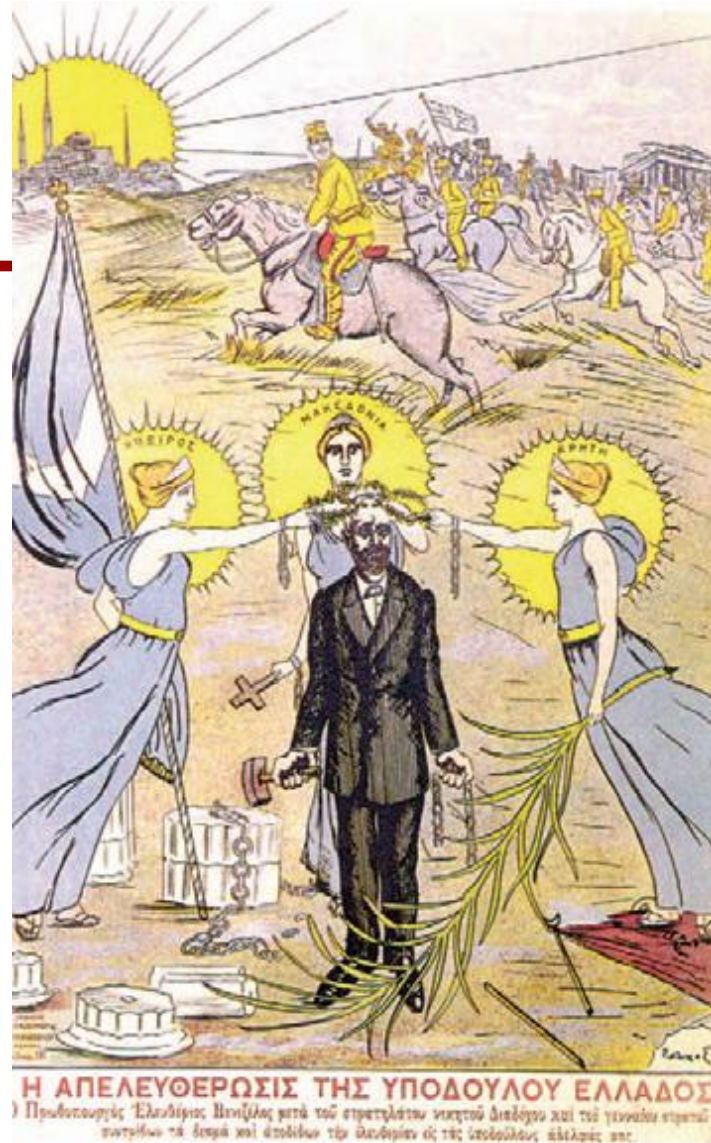
Παράδειγμα 1

Εικόνα 9.1: Καρτ ποστάλ που κυκλοφόρησε με την κήρυξη των Βαλκανικών πολέμων, 5/10/1912. Εικονίζονται οι βασιλείς των βαλκανικών χωρών ως σύμβολα της βαλκανικής ενότητας, για την οποία γίνεται λόγος στο κάτω μέρος της, στη σερβική, στη βουλγαρική και στη γαλλική γλώσσα στο <http://www.rizospastis.gr/story.do?id=3060706&publDate=2005-10-16%2000:00:00.0> Copyright © 1997-2015 ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

Εικόνα 9.2 :«Τα Βαλκάνια κατά του τυράννου», 5 Οκτωβρίου 1912. Έγχρωμη λιθογραφία σε σκληρό χαρτόνι, ΙΕΕΕ Συλλογή, στο *Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913. Ελληνική λαϊκή εικονογραφία*, Αθήνα, ΙΕΕΕ-ΓΕΣ, 1992., σ. 57. Στο Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη (επιμ.), *CDRSEE*, 2005, σ 60.

Εικόνα 9.3: «Η απελευθέρωση της υποδούλου Ελλάδος», Έγχρωμη λιθογραφία σε σκληρό χαρτόνι, Συλλογή ΙΕΕΕ, στο *Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913. Ελληνική λαϊκή εικονογραφία*, Αθήνα, ΙΕΕΕ-ΓΕΣ, 1992., σ. 203. Στο Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη (επιμ.), *CDRSEE*, 2005, σ 114.

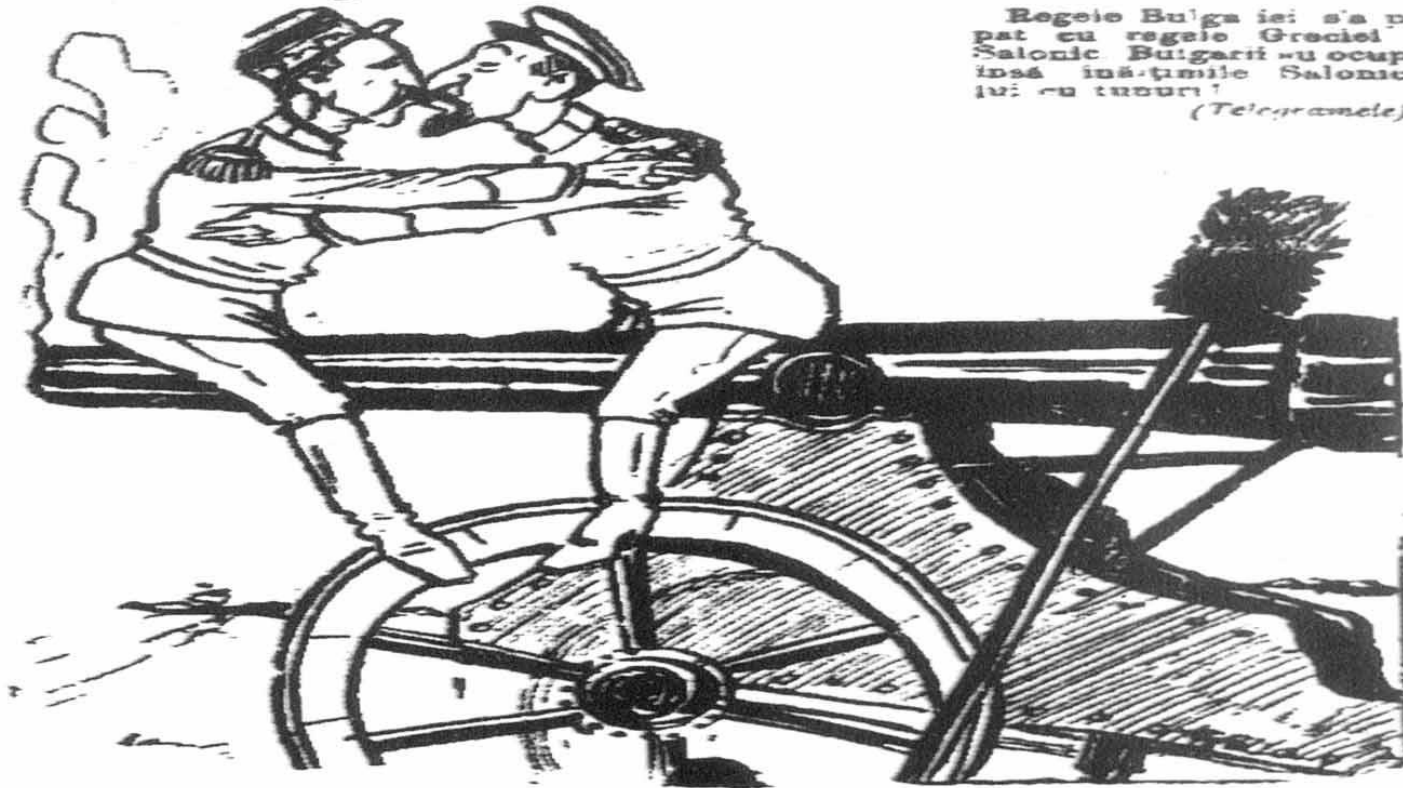

Εικόνα 9.4 : Ο βουλγαρικός στρατός, *L' Illustration*, Ιανουάριος-Δεκέμβριος 1913, σ. 249. Στο Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη (επιμ.), CDRSEE, 2005, σ 68.

Frăția greco-bulgară

Regele Bulgariei s'a pupat cu regele Greciei la Salonic. Bulgarii nu ocupat însă înă-timile Salonicului cu turci?
(Telegramele)

Ferdinand : Să ne pupăm—dar nu asupra Salonicului!

Adevarul, XXV, no. 8353, 11 December 1912, p. 1.

- ΑΣ ΦΙΛΗΘΟΥΜΕ, ΑΛΛΑ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Μ' ΕΝΑ ΦΙΛΙ.

Εικόνα 9.5 :Ελληνοβουλγαρική «αδελφσύνη», *Adevărul*, XXV, αρ. 8353, 11 Δεκεμβρίου 1912, σ. 1. Στο Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη (επιμ.), CDRSEE, 2005, σ 72.

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΗΡΧΙΣΑΝ ΑΠΟ ΧΘΕΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ
ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡ. ΦΡΟΥΡΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΠΟΛΕΜΟΣ
ΚΑΙ ΤΑ ΠΙΘΑΝΑ ΑΥΤΟΥ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΑ

Μετά το κέρτος της ειρήνης...
 Η Βουλγαρία...
 Ο πόλεμος...
 Η αιχμαλωσία...
 Η φρουρά...
 Η Θεσσαλονίκη...

«Οι Βούλγαροι ηρχισαν από χτες τον πόλεμον. Αιχμαλωσία της βουλγαρ. φρουράς Θεσσαλονίκης»

Ο ΠΥΡΕΤΟΣ
Ο ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
ΠENNIE

Το πρώτο...
 Η αιχμαλωσία...
 Η φρουρά...
 Η Θεσσαλονίκη...

Εικόνα 9.6: «Οι Βούλγαροι ήρχισαν από χτες τον πόλεμον. Αιχμαλωσία της βουλγαρ. φρουράς Θεσσαλονίκης. Ο κατά της Βουλγαρίας πόλεμος και τα πιθανά αυτού ενδεχόμενα», εφημ. *Εμπρός*, Αθήνα αρ. φύλ. 5985, 18-6-1913, 1.

<http://efimeris.nlg.gr/ns/pdfwin.asp?c=108&dc=18&db=6&da=1913>

Gazeta Ilustrată

MONUMENTUL 25 LEI PE AN
HARTIE DE LUX

Delegatul-Correspondenții M. E. PAPAMUTHALOPOL
EDITURA SOCEC & CO. BUCUREȘTI.

APARE IN FIECARE SĂMBĂTĂ
Redacția și Administrația în: Calea Tițeiilor, 2

ROMÂNIA MANDATARĂ A CIVILIZAȚIEI EUROPENE

BARBARI BALCANILOR

Gazeta Ilustrata,
6 July 1913, p. 1

- ROMANIA, O FURCĂȘ TUL EYRUPALĂIKUL POLITIZMUL.
- BOYLGAROI, OI BARBAROI TON BALCANILON,

Εικόνα 9. 7: Η Ρουμανία μεταφέρει το μήνυμα του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Οι Βούλγαροι- «οι βάρβαροι από τα Βαλκάνια». *Gazeta Ilustrata*, II, 6 Ιουλίου 1913, σ. 1, , στο Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη (επιμ.), CDRSEE, 2005, σ 51.

Εικόνα 9.8: Λαϊκή λιθογραφία 1913 <http://www.theapricity.com/forum/showthread.php?62587-Greek-propaganda-in-Macedonia/page7>

Εικόνα 9.9: «Μακριά από μένα! Αιμοβόρα κτήνη!», Η Αλβανία υπερασπίζεται τη Σκόδρα (Σκούταρι) και τα Ιωάννινα από τον πίθηκο (Μαυροβούνιο), την τίγρη (Ελλάδα) και το φίδι (Σερβία), Εφημερίδα *Dielli* [Ο ήλιος], 13 Φεβρουαρίου 1913, σ. 3, στο Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη (επιμ.), CDRSEE, 2005, σ 50.

The milk cow,
Ottoman cartoon, 1909

Kalem, 22 July 1909 in Brummett, p.172.

- ΑΡΚΕΤΑ ΠΗΡΑΤΕ. ΞΕΧΗΣΤΕ ΚΑΙ ΛΙΓΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗ !

Εικόνα 9.10 : Η γαλακτοφόρος αγελάδα, οθωμανική γελοιογραφία, 1909. Kalem, 22 Ιουλίου 1909, από Brummett, σ. 172, στο Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη (επιμ.), CDRSEE, 2005, σ 55.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Παράδειγμα 2

Πρωθυπουργοί της Ελλάδας (1910-1920)

A/A	ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ	ΑΠΟ	ΕΩΣ
1	Ελευθέριος Βενιζέλος	6.10.1910	25.2.1915
2	Δημήτριος Γούναρης	25.2.1915	10.8.1915
3	Ελευθέριος Βενιζέλος	10.8.1915	25.9.1915
4	Αλέξανδρος Ζαΐμης	25.9.1915	25.10.1915
5	Στέφανος Σκουλούδης	25.10.1915	9.6.1916
6	Αλέξανδρος Ζαΐμης	9.6.1916	3.9.1916
7	Νικόλαος Καλογερόπουλος	3.9.1916	27.9.1916
8	Σπυρίδων Λάμπρου	27.9.1916	21.4.1917
9	Αλέξανδρος Ζαΐμης	21.4.1917	16.6.1917
10	Ελευθέριος Βενιζέλος	16.6.1917	14.11.1920

Μία φανταστική ιστορία και μία πραγματική ιστορία

1. Φανταστική ιστορία

Ο αμερικανικός στόλος με επικεφαλής έναν Αμερικανό γερουσιαστή έρχεται στον Πειραιά. Βομβαρδίζει την Αθήνα και κατεβάζει με το έτσι θέλω την κυβέρνηση Καραμανλή.

Στην θέση της ορκίζει πρωθυπουργό τον Γιώργο Παπανδρέου (γνωστό και ως «bravo Giorgio» ή «to pedi») και υπουργούς όποιους αυτός θέλει.

Ο Γιώργος Παπανδρέου ευγνωμονώντας τον αμερικανό γερουσιαστή φτιάχνει με νόμο μία επιτροπή για να μαζέψει λεφτά από τον Έλληνα φορολογούμενο να του κάνει ένα «δωράκι».

Ο λαός μετά τον θάνατο του bravo Giorgio και την απομάκρυνση των Αμερικανών, τον ανακηρύσσει εθνοσωτήρα.

2. Πραγματική ιστορία

Ο στόλος της Andante με επικεφαλής τον Γάλλο γερουσιαστή Ζονάρ έρχεται στον Πειραιά στις 29 Μαΐου 1917. Βομβαρδίζει την Αθήνα και εκθρονίζει τον τότε βασιλιά Κωνσταντίνο με το έτσι θέλω.

Στην θέση της ορκίζει τον ελευθέριο Βενιζέλο πρωθυπουργό και υπουργούς όποιους αυτός θέλει.

Ο Βενιζέλος ευγνωμονώντας τον γάλλο γερουσιαστή φτιάχνει με νόμο μία επιτροπή για να μαζέψει λεφτά από τον Έλληνα φορολογούμενο να του κάνει ένα «δωράκι».

Ο λαός μετά τον θάνατο του Ελευθέριου Βενιζέλου και την απομάκρυνση των δυνάμεων της Andante, τον ανακηρύσσει εθνοσωτήρα.

Δέησις υπέρ Βασιλέως - Ανάθεμα κατά Βασιλέως

Δέησις υπέρ υγείας Βασιλέως ΕΙΣ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΟΝ. Επιστέλλουσιν ημίν εκ Παλαιοχωρίου.

Ετελέσθη σήμερον εν τω της Κωμοπόλεώς μας Ι. Ν. Αγ. Παρασκευής πάνδημος και επιβλητική δέησις υπέρ της ταχείας αναρρώσεως του Σεπτού ημών Άνακτος. Παρίσταντο το Κοινοτικόν Συμβούλιον της Κωμοπόλεώς μας, άπαντες οι κάτοικοι το προσωπικόν του σχολείου μετά των μαθητών και μαθητριών.

Εν τέλει απηγγέλθη υπό μαθητού η εξής προσευχή:

«Μπρος στην εικόνα σου Χριστέ με σέβας γονατίζω και τη μεγάλη χάρι σου, πατέρα, σου ζητώ για τον μεγάλο βασιλιά του έθνους μας και προσευχή εγκάρδια για τούτον θα σου πω Χριστέ μου που τον Λάζαρον ανέστησες Θεέ μου μόνον με έναν λόγο σου Ουράνιε Πατέρα λυπήσου μας τα τέκνα Του και δός του την υγεία δακρύζει όλο το Έθνος μας για τούτο πέρα πέρα Λυπήσου μας και σώσε Τον ω! ναι τον λατρευτό μας που η Ζωή Του μύριες ελπίδες μας φτερώνει που κάνει αλήθεια ζωντανή το κάθε όνειρο μας που σπα του σκλάβου τα δεσμά και τον ελευθερώνει ω! Ναι λυπήσου μας Θεέ και δός Του την υγείαν το όνομα Σου Δέσποτα γνωρίζει να λατρεύη και έχει για μόνο σύνθημα την πίστι, την θρησκεία σπλαχνίσου όλο το Έθνος μας όπου σε ικετεύει».

ΗΧΩ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, φ. 279, Κοζάνη 31 Μαΐου 1915

Εκ Καϊλαρίων, Καϊλάρια, 27/04/1917

«Πανδήμως και εν ασφυκτική συναθροίσει κατά την παρελθούσαν Κυριακήν 23^{ην} φθίνοντος μετά της υπέρ της Μεγαλουργού Τριανδρίας, εν τω 1. Ν. Δοξολογίαν και περί ώραν 10^{ην} π.μ. εγένετο εν πρωτοφανεί συναγερωμώ έξωθι της πλατείας του ναού η ιστορική και υπέρτατου μεγαλείου λαβούσα όψιν τελετή δι' ης ο Ελληνικός λαός Καϊλαρίων εκπληρών ιερόν προς την πατρίδα καθήκον, απεκήρυξε τον δυνάστην τύραννον βασιλέα Κωνσταντίνον.

Προ της διά βροντοφώνου αναθέματος εκδηλώσεως του πλήθους κατά του εκπτώτου συνεκίνησε μέχρι δακρύων την ιστορικήν συνάθροισιν δια γλαφυρότατου λόγου ο ιατρός κ. Σ. Χατζημήτσος και το πλήθος αναπέμψαν κατά της Εθνοκτόνου κλίκας των Αθηνών βαρείαν αράν, έξαλλον ενθουσιασμού εζητωκραύγασεν υπέρ του Σωτήρος μας Βενιζέλου, της Τριανδρίας, των γενναίων βουλγαρομάχων μας και των ευεργετών μας συμμάχων.

Μετά ταύτα υπεγράφη ψήφισμα όπερ εστάλη τω ακαμάτω και σεβαστώ ημίν Κυβερνητικώ Αντιπροσώπω κ. Ηλιάκη εις ον οι κάτοικοι των δύο νομών οφείλουσι ανεξάντλητον ευγνωμοσύνην δια την εν γένει υπέρ του τόπου μέριμναν και ευθυδικίαν εν τη διοικήσει του».

Μιχ. Παπαριστείδης

Ο Βενιζέλος στις βενιζελικές εφημερίδες

«...Ο Ε. Βενιζέλος είναι δια την νεωτέραν Ελλάδα ο άνθρωπος της Αποκαλύψεως. Δεν θέλουν να εννοήσουν ότι πρόκειται περί εντελώς εξαιρετικής προσωπικότητας, ήτις φέρει από φύσεως την σφραγίδα της υπεροχής και της διαφοράς από τον κοινόν ανθρώπινον τύπον. Επιμένουν να αγνοούν ότι έχουν ενώπιόν των εν αληθές ηθικόν όρος, άβατον εις τα ηθικά των μέσα» (Πατρίς, 27-3-1915).

«Η προσωποποίησης της δυνάμεως του λαού. Η εκδήλωσις της αιωνίας ευρωστίας της ελληνικής φυλής. Ο δυνατός, όστις εξήρθη υπεράνω προσώπων. Η θέλησις του λαού, ήτις απέβλεψεν εις το κοινόν, το γενικόν, το ολοκληρωτικόν συμφέρον. Ο πέλεκυς της βουλήσεως του Έθνους, όστις κατέρριψε τα είδωλα και εστερέωσε νέους θεούς, την Ισότητα, την Αξίαν, την Εργασίαν, την Ηθικήν, το Σθένος. Ο ανήρ, όστις εκεί ένθα οι άλλοι δεν έβλεπαν ειμή ερείπια μόνον και τέφραν, αυτός ανεύρε γρανιτώδη και ασάλευτα θεμέλια, ίνα στερεώση την νέαν Ελλάδα» (Εστία, 14-4-1915) .

Δ. Παπαδημητρίου (1989), «Ο Τύπος και ο Διχασμός, 1914-1915», στο: Θ. Βερέμης- Γ. Γουλιμή, *Ελευθέριος Βενιζέλος. Κοινωνία-Οικονομία-Πολιτική στην εποχή του*. Αθήνα: Γνώση, σσ. 419-421.

Ο Βενιζέλος στις αντιβενιζελικές εφημερίδες

«Ο επαναστάτης του Θερίσου, ο ηθικός δολοφόνος του πρίγκηπος Γεωργίου, ο υπονομευτής της Δυναστείας του, ο ασεβής αναρχικός και στασιαστής κατά του βασιλέως Κωνσταντίνου, ο απεμπολητής των εθνικών συμφερόντων και απαρνητής των εθνικών δικαιωμάτων, κείται πολιτικός νεκρός υπό τας αράς ολοκλήρου του Έθνους» (Σκριπ, 24-9-1915).

«...Ενεδρεύων ως όφεις από της πρώτης ημέρας της πτώσεως του, εξήλθε χθες από τους τελματώδεις φράκτας του ο Μέγας Αναρχικός, ολόσωμος, στυγνός, συρίζων απαισίως, χύνων τους αφρούς της λύσεως του δεξιά και αριστερά και διασκορπίζων το δηλητήριό του προς πάσαν διεύθυνσιν» (Σκριπ, 23-10-1915).

Δ. Παπαδημητρίου (1989), «Ο Τύπος και ο Διχασμός, 1914-1915», στο: Θ. Βερέμης- Γ. Γουλιμή, *Ελευθέριος Βενιζέλος. Κοινωνία-Οικονομία-Πολιτική στην εποχή του*. Αθήνα: Γνώση, σσ. 419-421.

**ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ 1916,
Το ανάθεμα κατά του Βενιζέλου**

Εικόνα 9.11: Γελοιογραφία του 1916, *Το ανάθεμα κατά του Βενιζέλου*, <http://users.sch.gr/pchaloul/geloiografies.htm> (10/01/2015).

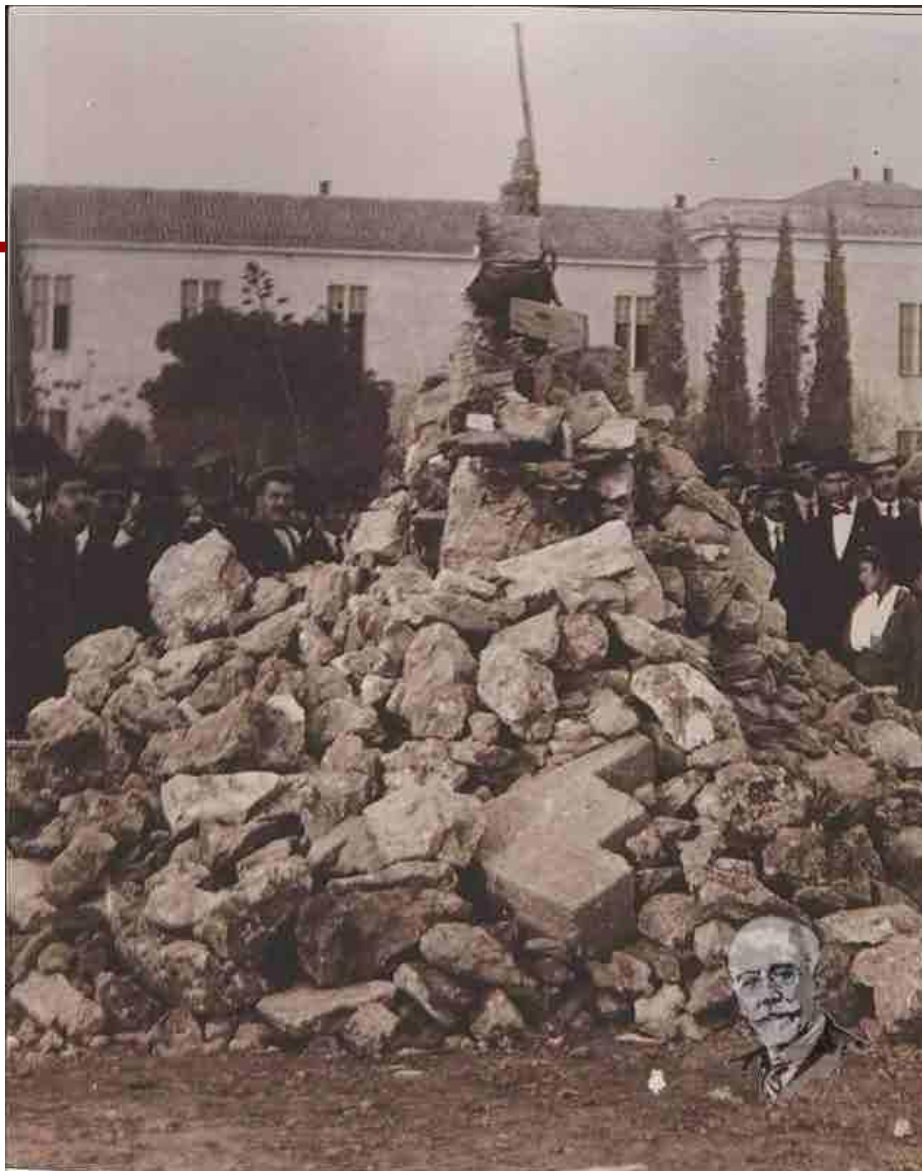

**ΠΕΤΡΕΣ ΑΝΑΘΕΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ,
12 - 12 - 1916**

Εικόνα 9.12: Πέτρες αναθέματος κατά του Βενιζέλου από ελληνικές κοινότητες την περίοδο του εθνικού διχασμού, 12/12/1916. <http://3gym-chanion.chan.sch.gr/oldsite/tetradio/tetradio2/script/sxoliaz/epik/veniz.htm>

Εικόνα 9.13: Το ανάθημα κατά του Βενιζέλου, 1916. Ανάκτηση από <http://www.venizelosarchives.gr/rec.asp?id=41602> (10/01/1915).

Οι δύο εκδοχές για τον Εθνικό Διχασμό (1)

«Τα τραγικά γεγονότα των Αθηνών, όπου τόσοι εκ των συναγωνιστών μας εύρον μαρτυρικών θάνατον και εδιώχθησαν σκληρώς, εδημιούργησαν μεταξύ του αιμοσταγούς βασιλέως και του έθνους χάσμα του λοιπού αγεφύρωτον. Όπως επιβάλη την τυραννίδα του δεν εδίστασε να θυσιάση τα υπέρτατα συμφέροντα του Ελληνισμού εις τους εθνικούς ανταπαιτητάς μας, με την πρόθεσιν να βοηθήση την γερμανικήν νίκην, εφ' ης και μόνης ηδύνατο να εδραιώση την ελέω θεού βασιλείαν του. Και όπως εμποδίση τον ταχύτερον εξοπλισμόν εκείνων εκ των πατριωτών, όσοι συνετάχθησαν μετά των πατροπαραδότων φίλων και προστατίδων Δυνάμεων κατά των κοινών εχθρών, δεν εδίστασε να στρέψη τα ελληνικά όπλα κατά των στρατιωτών των οποίων οι πατέρες έχυσαν το αίμα των υπέρ της ελληνικής ανεξαρτησίας. Επωφελούμενος δε της ευκαιρίας εξαπέλυσε τον βασιλικόν του στρατόν εις σφαγήν εκείνων, οίτινες διετήρησαν άκαμπτον μέχρι τέλους το εθνικόν φρόνημα. Από της στιγμής αυτής ο βασιλεύς Κωνσταντίνος είναι έκπτωτος του θρόνου του. Δεν αμφιβάλλομεν ότι ο λαός πανδήμως συνερχόμενος θα επιδοκιμάση την έκπτωσιν ταύτην, ήτις αφορά προσωπικώς τον τύραννον βασιλέα και όχι την δυναστείαν».

Η προσωρινή κυβέρνησις Βενιζέλος, Κουντουριώτης, Δαγκλής.

(Κείμενο που έστειλε η προσωρινή κυβέρνηση στους κατά τόπους αντιπροσώπους της στις 24 Νοεμβρίου 1916, στο Γ.Θ. Μαυρογορδάτου, *Μελέτες και κείμενα για την περίοδο 1909-1940*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας, χ.χ., σ. 88-89).

Οι δύο εκδοχές για τον Εθνικό Διχασμό (2)

«Χθες το απόγευμα εις το ναόν του Αγίου Διονυσίου ετελέσθη δέησις υπέρ του βασιλέως, προσελθόντων πάντων των ενοριτών. Εν μέσω νεκρικής σιγής και κατανύξεως γονυπετείς όλοι μετά του ιερέως εδεήθησαν υπέρ της σωτηρίας του Βασιλέως και της κατασυντριβής των απαισίων προδοτών και εχθρών της πατρίδος, βροντοφωνούντος του εμπνευσμένου ιερέως Παπαφώτη "Ζήτω ο βασιλεύς και αιώνιον ανάθεμα εις τους προδότας". Μετά την δέησιν, ο κ. Δούφας, παρευρισκόμενος εις τον ναόν, ωμίλησε περί της θεόθεν αποστολής του Βασιλέως μας και της αθανάτου Ελληνικής φυλής, συστήσας πίστιν και αφοσίωσιν εις τον Άνακτα και τον στρατόν του, καθώς και ψυχραιμία και αντοχήν εις την κρίσιμον ταύτην περίοδον του εθνικού μας βίου».

(Απόσπασμα από την εφημερίδα *Χρόνος*, 5 Δεκεμβρίου 1916, στο Γ. Θ. Μαυρογορδάτου, *Μελέτες και κείμενα για την περίοδο 1909-1940*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας, χ.χ., σ. 89.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΤΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Αριθμός φύλλου 54 **1917** Έν Αθήναις τῆ 24 Ἰουνίου

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ

Διὰ τὴν Τύχην ἑτησίως δραχ. 10
Διὰ τὴν Πρωτοτύπων ἑτησίως » 10
Διὰ τὴν Διόρθωσιν τῶν Ἐπισημασθέντων ἑτησίως » 10
Ἡ συνδρομὴ ἄρξεται τῆν τῆν Ἰανουαρίων ἑταίον ἕως καὶ εἰς
πρωτοτύπων.

Καὶ δημοσιεύσιν δημοτικῶν προθέσεων κλπ. ἂν στίχοις ἑκάστῳ 0 20
Διὰ κατωτάτου κλπ. κατὰ στίχον ἢ κλάσμα τούτου δραχ. 12 50
Αἱ ἀγγελίαι διὰ συνδρομῆς καὶ δημοσιεύσιν ἐπισημασθέντων εἰς τὴν
Διόρθωσιν ταύτῃ, καὶ ἀγγελίαι κατωτάτου εἰς τὸ ἑκατόν Τετα-
ράριον τῶν ὁρίων δωδεκάτου ἀθροιστά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Βασιλικά διατάγματα
Περὶ παραλλήλου διατάξεως εἰς τὸν ἑαυτοῦ καὶ τῶν Πάρι-
ων Ἰταλιῶν
Ἐπισημασθέντα
Περὶ παραλλήλου διατάξεως εἰς τὸν ἑαυτοῦ καὶ τῶν Πάρι-
ων Ἰταλιῶν

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑΙ ΑΠΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Ἄρ. 23564 (2)
Περὶ παραλλήλου διατάξεως εἰς τὸν ἑαυτοῦ καὶ τῶν Πάρι-
ων Ἰταλιῶν

ΒΑΣΙΛΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Περὶ παραλλήλου διατάξεως εἰς τὸν ἑαυτοῦ καὶ τῶν Πάρι-
ων Ἰταλιῶν
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
Ἐπισημασθέντα
Περὶ παραλλήλου διατάξεως εἰς τὸν ἑαυτοῦ καὶ τῶν Πάρι-
ων Ἰταλιῶν

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
Ἐπισημασθέντα
Περὶ παραλλήλου διατάξεως εἰς τὸν ἑαυτοῦ καὶ τῶν Πάρι-
ων Ἰταλιῶν

Ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, ἐξ ἑξ. Καποδιστριαίου φ. 3α

Εικόνα 9.14: Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, τ. Β, φ. 54, 24-06-1917.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**Στρατηγικές με έμφαση στην
διαθεματικότητα**

Διαθεματικές προσεγγίσεις (1)

- **Βασικά χαρακτηριστικά διαθεματικότητας:**
 - Ενοποιημένη γνώση – σύνδεση με προηγούμενη γνώση, εμπειρία, ενδιαφέροντα μαθητών και πραγματικό κόσμο.
 - Διδασκαλία πολυπρισματική.
 - Κατανόηση σχέσεων μεταξύ περιεχομένων και διαδικασίας.
 - Καλλιέργεια ερευνητικής και ανακαλυπτικής διάθεσης, κριτικής σκέψης και δημιουργικότητας.
 - Ανάπτυξη δεξιοτήτων συνεργασίας και επικοινωνίας.

Διαθεματικές προσεγγίσεις (2)

- **Φάσεις διδασκαλίας:**

- Επιλογή θέματος: συνήθως ένα σύστημα (π.χ. πόλη, περιβάλλον) ή μια βασική έννοια (π.χ. δημοκρατία, δουλεία).
- Σχεδιασμός: οργάνωση με κέντρο το θέμα, επιλογή υλικού και μέσων, μέθοδοι και μορφές διδασκαλίας, δραστηριότητες, βασικά ερωτήματα, χρονοδιάγραμμα.
- Αξιολόγηση: έμφαση σε ποιοτικές μεθόδους.
- Κορύφωση: περιεκτική απόδοση των ανακαλύψεων των μαθητών, δημιουργική έκφραση (π.χ. συμπόσιο, έκθεση «προϊόντων», γιορτή).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τα συγκρουσιακά θέματα στο μάθημα της Ιστορίας

Συγκρουσιακά θέματα (controversial issues): ορισμοί (1)

- «Συγκρουσιακά θέματα θεωρούνται εκείνα για τα οποία ένας αριθμός ανθρώπων επιχειρηματολογεί σχετικά μ' αυτά, χωρίς να καταλήγει σε αδιαμφισβήτητο συμπέρασμα» (Osoilton et al., 2004).
- «Συγκρουσιακά είναι τα θέματα για τα οποία δεν υπάρχει καθιερωμένη ή καθολικά αποδεκτή άποψη. Τέτοια θέματα είναι εκείνα τα οποία συνήθως διαιρούν την κοινωνία και για τα οποία σημαντικές ομάδες υποστηρίζουν αντιτιθέμενες εξηγήσεις και λύσεις» (Crick, 1998).
- «Συγκρουσιακά είναι εκείνα τα θέματα για τα οποία η κοινωνία μας είναι σαφώς διαιρεμένη και σημαντικές ομάδες μέσα σ' αυτήν υποστηρίζουν διαφορετικές ερμηνείες ή λύσεις, βασισμένες σε διαφορετικές αξίες» (Stradling, 1985).

Συγκρουσιακά θέματα (controversial issues): ορισμοί (2)

- «Συγκρουσιακά θέματα είναι εκείνα στα οποία υπάρχουν ανταγωνιστικές αξίες ή συμφέροντα, εκείνα για τα οποία υπάρχει πολιτική ευαισθησία, εκείνα που διεγείρουν έντονα συναισθήματα, εκείνα που είναι εξαιρετικά περίπλοκα ή εκείνα που είναι τοπικού ενδιαφέροντος» (Berg et al., 2003)
- **Βασικά χαρακτηριστικά ορισμών.**

Ένα θέμα είναι συγκρουσιακό, όταν:

- Οι άνθρωποι εκκινούν από διαφορετικές προκείμενες, έχουν διαφορετικές πεποιθήσεις, πιστεύω, αξίες και τρόπους κατανόησης, προβάλλουν αντιτιθέμενες εξηγήσεις ή λύσεις, που λογικά προκύπτουν από τις προκείμενες.
- Εμπλέκεται σημαντικός αριθμός ανθρώπων ή διαφορετικές ομάδες.
- Η διαμάχη ή διαφωνία γύρω από το θέμα δε μπορεί να διευθετηθεί αποκλειστικά με προσφυγή σε τεκμήρια.

Είναι δυνατή η αλλαγή οπτικής;

- Καταρχήν ναι, αν αλλάξουν οι πληροφορίες ή τα τεκμήρια. Ωστόσο, η σημασία της επιρροής που μπορεί να ασκήσουν τα στοιχεία αυτά πρέπει να αντιμετωπίζεται με περίσκεψη, γιατί (Levinson, 2006):
 - Η επίδρασή τους στην αντίληψη δεν είναι απλή υπόθεση.
 - Κάποιος μπορεί να αλλάξει τη γνώμη του πρόσκαιρα.
 - Μπορεί κάποιος πριν να μην είχε διαμορφωμένη άποψη.
 - Ακραίες καταστάσεις μπορεί να επηρεάσουν τις πεποιθήσεις, αλλά αυτές οι περιπτώσεις δε μπορεί να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικές.
 - Συχνά οι άνθρωποι αντιστέκονται συναισθηματικά στην αλλαγή των απόψεών τους, ακόμη κι όταν υπάρχουν ακαταμάχητα τεκμήρια για το αντίθετο. Συνήθως αναζητούν τεκμήρια και κατασκευάζουν επιχειρήματα που επιβεβαιώνουν τις προϋπάρχουσες θέσεις τους (πόλωση επιβεβαίωσης).

Το κριτήριο της αλήθειας

- Στο βαθμό που οι συγκρούσεις απεικονίζονται μέσα στο πλαίσιο της λογικής τα συγκρουσιακά θέματα σχετίζονται με το **κριτήριο της αλήθειας**. Επομένως, το επιστημολογικό κριτήριο του συγκρουσιακού θέματος είναι (Dearden, 1981): «Ένα θέμα είναι συγκρουσιακό, αν αντιτιθέμενες απόψεις μπορεί να υποστηριχθούν, χωρίς αυτές να έρχονται σε αντίθεση με τη λογική». Η λογική έτσι αναφέρεται στα κριτήρια της αλήθειας και της εγκυρότητας που έχουν αναπτυχθεί σε μια συγκεκριμένη εποχή. Κατά συνέπεια:

«ό,τι είναι συγκρουσιακό είναι ακριβώς η αλήθεια, η ορθότητα ή το αιτιολογημένο της οπτικής, που προϋποθέτει ότι τελικά έχει νόημα να ερευνήσουμε γι' αυτά τα πράγματα, ακόμη κι αν δε μπορούμε να τα καταφέρουμε».

Τα νοητικά σχήματα (schema theory) και ο κριτικός (ανα)στοχασμός (critical reflection) (1)

- Αν κατανόηση είναι η ερμηνεία μιας εμπειρίας, τότε μάθηση είναι η διεργασία παραγωγής νοήματος (meaning making).
- Κατά τη διαδικασία παραγωγής νοήματος αξιοποιούνται καταρχάς τα «**νοητικά σχήματα**», δηλ. οι προϋπάρχουσες γνωστές ερμηνείες. Σε δεύτερη φάση διαμορφώνονται οι λεγόμενοι «**νοητικοί συσχετισμοί**» (meaning perspectives), που απαρτίζονται από ανώτερης τάξης σχήματα, θεωρίες, παραδοχές, πεποιθήσεις, αξιολογικές κρίσεις κ.λπ.
- Η εσωτερίκευση τέτοιων συσχετισμών συγκροτεί τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις, τα οποία, σε συνδυασμό με τις ιδεολογικές και τις συναισθηματικές φορτίσεις και τους τρόπους λειτουργίας της μνήμης, δυσχεραίνουν τον κριτικό στοχασμό πάνω στις υπάρχουσες ερμηνείες και τη δημιουργία νέων. Έτσι, τα συμβολικά συστήματα καθιστούν τη μάθηση μια επιλεκτική διαδικασία.

Τα νοητικά σχήματα (schema theory) και ο κριτικός (ανα)στοχασμός (critical reflection) (2)

- Κατά την αντιμετώπιση των συγκρουσιακών θεμάτων παρατηρείται μια νοητική ακολουθία με βάση ένα αναμενόμενο **«σενάριο συμπεριφοράς»** (behavioral script), στο οποίο εμπεριέχονται οι νοητικές δομές που αναπαριστούν τη γνώση των ανθρώπων για πράγματα καταστάσεις, άλλους ανθρώπους κ.λπ.
- Μέσο για την υπέρβαση των εμποδίων που εγείρονται κατά τη διαδικασία παραγωγής νοημάτων είναι ο **«κριτικός στοχασμός»**, δηλ. ο στοχασμός πάνω στη φύση του συγκρουσιακού θέματος. Πρόκειται για μια διαδικασία κριτικής αμφισβήτησης των αξιολογικών προτύπων που έχει κανείς και για μια δυνατότητα γνωστική, συναισθηματική και βουλευτική να αλλάξει την άποψή του (transformation of perspective).

Βασικές παράμετροι για τη διδασκαλία

- Διαφορετικές ομάδες μέσα στην κοινωνία μπορεί να έχουν διαφορετικές απόψεις πάνω σ' ένα θέμα.
- Διαφορετικές ομάδες βασίζουν τις απόψεις τους είτε σε διαφορετικές πληροφορίες είτε σε διαφορετικές ερμηνείες των ίδιων πληροφοριών.
- Οι διαφορετικές ερμηνείες οφείλονται συχνά σε διαφορετικούς τρόπους κατανόησης του κόσμου (κοσμοαντιλήψεις).
- Οι διαφορετικές κοσμοαντιλήψεις οφείλονται σε διαφορετικά αξιακά συστήματα.
- Τα συγκρουσιακά θέματα δε μπορεί να λυθούν πάντοτε με προσφυγή στη λογική.
- Τα συγκρουσιακά θέματα μπορεί να λυθούν καθώς αυξάνεται ο όγκος των πληροφοριών και πολλαπλασιάζονται οι ευκαιρίες επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών ομάδων.

Λόγοι για τη διδασκαλία συγκρουσιακών θεμάτων

- **Σύνδεση με πολιτική αγωγή και δημοκρατική εκπαίδευση:**
 - Χρησιμότητα τέτοιων θεμάτων στη διαμόρφωση των μελλοντικών πολιτών, που καλούνται να ζήσουν σ' έναν κόσμο πολύπλοκο, σύνθετο και πλήρη αντιφάσεων και διενέξεων, τον οποίο θα πρέπει να κατανοήσουν.
 - Οι αυριανοί πολίτες θα πρέπει να έχουν την ικανότητα να συμμετέχουν σε έλλογο διάλογο, όποτε οι περιστάσεις το απαιτούν.
- **Οι συγκρούσεις σχετίζονται ούτως ή άλλως με την Ιστορία, ακόμη και με την ίδια τη φύση της ως επιστήμης, π.χ.:** η έννοια της ιστορίας και πώς πρέπει να μελετηθεί, η μεθοδολογία της ιστορίας, το πρόβλημα της αντικειμενικότητας, οι σχέσεις ατόμου – κοινωνίας, η έννοια του ιστορικού χρόνου, οι σχέσεις της ιστορίας με το παρελθόν, τη μνήμη και την ιδεολογία κ.λπ.

Παιδαγωγικοί περιορισμοί

- Αν και η σχολική τάξη θεωρείται ως ο φυσικός χώρος για την ενασχόληση με συγκρουσιακά θέματα και είναι παιδαγωγικά παραδεκτό ότι η συστηματική εξέτασή τους θα βοηθήσει τα παιδιά και τους νέους να αντιμετωπίσουν τους φόβους και τις προκαταλήψεις τους, καθώς και να κατανοήσουν βαθύτερα τον κόσμο και τις σχέσεις παρόντος – παρελθόντος, υπάρχουν σοβαροί περιορισμοί:
 - Πολλές συγκρούσεις συνδέονται με τις **μετα-έννοιες**, δηλ. τις ιστορικές έννοιες που λειτουργούν ως άξονες για την οργάνωση της γνώσης των μαθητών για την ιστορία.
 - Η ιστορία είναι όχημα για τη διάχυση και την υποστήριξη ή την ανατροπή ιδεών και αξιών.
 - Πολλά θέματα διαιρούν κοινωνίες ή γειτονικά έθνη, γιατί είναι εξαιρετικά ευαίσθητα ή παραμένουν ανοιχτά.
 - Η προσέγγισή τους μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε μη παραγωγική διαδικασία (έκφραση γνώμης, απλή απαρίθμηση ιστορικών στοιχείων).

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού (1)

- Προσέγγιση της ακαδημαϊκής «ουδετερότητας» (academic neutrality ή neutral chairman approach).
 - «Ισορροπημένη» προσέγγιση (balance ή balanced approach).
 - Προσέγγιση της «δέσμευσης» (commitment ή stated commitment approach).
 - Προσέγγιση του «συνηγόρου του διαβόλου» (the devil's advocate approach).
 - Προσέγγιση του «συνηγόρου» (the advocate approach).
- Στην πράξη ο εκπαιδευτικός κινείται μεταξύ των ακόλουθων επιλογών:
άρνηση, αποφυγή, ισορροπία, δικαίωμα.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού (2)

- Οι απόψεις περί ουδετερότητας ή ισορροπίας έχουν δεχθεί σφοδρή κριτική ως απλοϊκές, επικίνδυνα σχετικιστικές και παιδαγωγικά λανθασμένες. Ο παιδαγωγικός σκοπός της διδασκαλίας των συγκρουσιακών θεμάτων είναι η προσπάθεια να προσεγγιστεί η αλήθεια και όχι η ισορροπία αυτή καθαυτή, γιατί κάτι τέτοιο μοιάζει με παιδαγωγική και κοινωνική ανευθυνότητα.
- Το δίλημμα αν ο εκπαιδευτικός πρέπει ή όχι να αποκαλύπτει τις απόψεις του είναι δευτερεύον. Πρωτεύουσα σημασία έχει το πώς οι απόψεις του τον επηρεάζουν και το ποια κριτήρια αποδέχεται σχετικά με τον προσδιορισμό των συγκρουσιακών θεμάτων και τους τρόπους προσέγγισής τους. Άλλωστε, οι μαθητές γνωρίζουν καλά τον δάσκαλό τους από τις υπόλοιπες συμπεριφορές του.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**Στρατηγικές με έμφαση στην
προσέγγιση συγκρουσιακών
θεμάτων**

Στρατηγικές διδασκαλίας (1)

- **Στρατηγική της απο-μυστικοποίησης:**
 - Προσδιορισμός του θέματος.
 - Εντοπισμός των σχετικών επιχειρημάτων.
 - Εξέταση των θεμελιωδών παραδοχών.
 - Εξέταση του τρόπου αξιοποίησης των επιχειρημάτων.
- **Στρατηγική της οργάνωσης των πληροφοριών:**
 - Διαλεκτική (αντιτιθέμενες οπτικές).
 - Αιτιολογική (σχέσεις αιτίου – αποτελέσματος).
 - Προβληματική (πρόβλημα – επίλυση).
 - Σειραϊκή (κατάλογος πληροφοριών) .
- **Στρατηγική των δεξιοτήτων:**
 - Ανάπτυξη δεξιοτήτων ιστορικού γραμματισμού.

Στρατηγικές διδασκαλίας (2)

- **Στρατηγική της ανάλυσης της σύγκρουσης:**
 - Πρωταγωνιστές (ιδιότητες, απόψεις, συμφέροντα, σχέσεις).
 - Πλαίσιο και χαρακτηριστικά της σύγκρουσης.
 - Διάρκεια.
 - Συνέπειες.
 - Αντιδράσεις.
 - Επίλυση (αν, βέβαια, έχει επιλυθεί).
- **Στρατηγική της κριτικής προσέγγισης:**
 - Κριτική αξιολόγηση πηγών ποικίλου φάσματος και οπτικών.
 - Εξέταση του πώς επηρεάζονται οι ερμηνείες από την περιοχή και την κουλτούρα της.
 - Σύγκριση με παράλληλες καταστάσεις.
 - Χρήση προσομοιώσεων, ρόλων κ.λπ.
 - Χρήση προσωπικών αφηγήσεων ή ταινιών.
 - σύγκριση με τις προηγούμενες απόψεις των μαθητών.

Στρατηγικές διδασκαλίας (3)

- **Στρατηγική της αποστασιοποίησης:**
 - Μεταφορά έξαψης έξω από τη συγκεκριμένη περίπτωση.
 - Αναφορά στο παρελθόν - Ανίχνευση ριζών του θέματος.
- **Στρατηγική ενσυναισθητική:**
 - Χρησιμοποιείται, όταν το θέμα συνδέεται με αντιδημοφιλείς ομάδες ή έθνη ή όταν περιέχει συγκαλυμμένες διακρίσεις ή όταν βρίσκεται μακριά από τη ζωή και τα ενδιαφέροντα των μαθητών → ανάληψη ρόλων, προσομοιώσεις, ταινίες κ.λπ.
- **Στρατηγική αντισταθμιστική:**
 - Χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που οι μαθητές προβάλλουν σθεναρές αντιστάσεις στην κριτική εξέταση των απόψεών τους → απομυθοποίηση δημοφιλών πεποιθήσεων, κατάλογοι με «υπέρ» και «κατά», αντιστροφή ρόλων κ.λπ.

Διδασκαλία συγκρουσιακών θεμάτων (1)

- **Βασική στρατηγική:**
 - Αποστασιοποίηση.
 - Ενσυναίσθηση.
 - ερευνητική διαδικασία.
- **Ανάλυση ιστορικής γλώσσας:** ψευδείς αναλογίες, στερεότυπα, ιδεολογικές χρήσεις της ιστορίας, συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, στρεβλώσεις, αποσιωπήσεις, προκαταλήψεις αποδεκτών κ.λπ.

Διδασκαλία συγκρουσιακών θεμάτων (2)

- Χρήση αντικρουόμενων πηγών – συστηματική κριτική προσέγγιση:
 - Τι, πότε, πού και πώς συνέβη;
 - Ποιοι άρχισαν τη σύγκρουση; Ποιοι είχαν καλύτερες ευκαιρίες να το αποδείξουν;
 - Εντοπισμός περισσότερο έγκυρων και αξιόπιστων πηγών.
 - Εντοπισμός προκαταλήψεων που έχουν οι δημιουργοί των πηγών.
 - Εντοπισμός και ταξινόμηση ομοιοτήτων και διαφορών σε πτυχές του θέματος.
 - Εξαγωγή συμπερασμάτων.

Διδασκαλία συγκρουσιακών θεμάτων (3)

- **Δημιουργική φάση:** εργασίες μαθητών με έμφαση στην ανθρωπιστική διάσταση των συγκρούσεων – σκέψεις για το πώς θα μπορούσε να είχαν αποφευχθεί οι συγκεκριμένες συγκρούσεις ή να αποφευχθούν άλλες στο μέλλον.

Συμπέρασμα

Άρα:

Η συμπερίληψη ή όχι συγκρουσιακών θεμάτων στο curriculum, καθώς και ο τρόπος προσέγγισής τους, είναι θέμα πρωτίστως πολιτικής βούλησης.

«Οι πολιτικοί μεθοδεύουν ή διαστρεβλώνουν τις επιστημονικές γνωματεύσεις, ώστε αυτές να υπηρετούν πάντα τις δικές τους ιδέες και τα δικά τους συμφέροντα. Για εκδίκηση, όλο και περισσότεροι επιστήμονες γίνονται πολιτικοί»

Erhard Busek, 1983

Αντικαγκελάριος της Αυστρίας

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**Στρατηγικές με έμφαση στην
πολυπολιτισμικότητα**

Ιστορία και διαπολιτισμικότητα (1)

- Πολυπρισματικότητα – κατανόηση του «άλλου».
- Θέματα:
 - Συγκρουσιακά θέματα.
 - Θέματα ταμπού.
 - Εθνικές αφηγήσεις.
 - Επίσημη ιστορία και υπόγειες ιστορίες.
 - Ακαδημαϊκή και λαϊκή ιστορία (academic / hard history - soft / popular history).

Ιστορία και διαπολιτισμικότητα (2)

- Αντίπαλες ιστορίες.
- Ιστορίες μετανάστευσης (εκούσιας ή ακούσιας).
- Ιστορία και θρησκείες.
- Ιστορία και μνήμη.
- Γενική και τοπική ιστορία.
- Ευρωπαϊκή διάσταση.
- Σύγκριση διαφορετικών εγχειριδίων - «συγγραφή» νέου.

Στρατηγικές διαπολιτισμικής διδασκαλίας (1)

- **Ξεκινώντας να σε γνωρίσω:**
 - προφορική παρουσίαση, ανταλλαγή πληροφοριών ή ιδεών.
- **Διαφωτιστικό κουίζ:**
 - περιεχόμενο χιουμοριστικό στην αρχή, αργότερα πιο σοβαρά θέματα από διαφορετικές κουλτούρες ή χώρες (ιστορία – γεωγραφία).
- **Ερευνητικό project:**
 - ομαδική εργασία με σκοπό την «ανακάλυψη» στοιχείων της ιστορίας και της κουλτούρας διαφορετικών χωρών κ.λπ.
- **Εξωσχολικές δραστηριότητες:**
 - εκδρομή, επίσκεψη σε μουσείο κ.λπ., συνεντεύξεις.

Στρατηγικές διαπολιτισμικής διδασκαλίας (2)

Παραδοσιακή κουλτούρα

Υλικός πολιτισμός	Λαϊκή τέχνη	Πνευματικός πολιτισμός	Θρησκείες	Τρόποι ζωής

Στρατηγικές διαπολιτισμικής διδασκαλίας (3)

Γλώσσες των γειτόνων μου

Ιστορία των γλωσσών	Παράδοση, λαϊκή κουλτούρα και εθνικές γλώσσες	Λεξιλόγιο επικοινωνίας
		Περίπου 20 λέξεις ή φράσεις κάθε εβδομάδα

Στρατηγικές διαπολιτισμικής διδασκαλίας (4)

Επίπεδο	Θέμα	Ιστορία	Γεωγραφία
		Η περιοχή μου – Εγώ και οι γείτονές μου – Εμείς	Φυσικό περιβάλλον – Οικολογία – Τα ενδιαφέροντά μου
1	Εγώ, η οικογένειά μου, οι γείτονες		
2	Το μέρος όπου ζούμε		
3	Εργασία, σπουδές κλπ		
4	Είμαστε περήφανοι για..		
5	Γλώσσες στον τόπο μου		
6	Βασικά ιστορικά στοιχεία		
7	Κουλτούρες - Θρησκείες		
8	Φιλοξενία		
9	Προοπτικές		
10	Θετικά στοιχεία διαφοροποίησης		

Στρατηγικές διαπολιτισμικής διδασκαλίας (5)

Αξιολογία (κόσμος των αξιών)	Ανάλυση Συγκρούσεων –Λύσεις	Πρακτικές – Ερευνητικές Δραστηριότητες
<ul style="list-style-type: none">• Ο λαός μου• Οι γείτονές μου• Εμείς :<ul style="list-style-type: none">• το παρελθόν,• το παρόν και• το μέλλον μας	<ul style="list-style-type: none">• Θεωρία• Μεθοδολογία• Πρακτική άσκηση – εφαρμογές	<ul style="list-style-type: none">• Οπτική παρατήρηση• Συμμέτοχη παρατήρηση• Περιγραφή και έρευνα

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Καλές πρακτικές για την οργάνωση της εργασίας

Γενικές αρχές (1)

- Ιδεοθύελλα.
- Συζήτηση σε ομάδες και στην ολομέλεια.
- Συνεργατική έρευνα σε ομάδες.
- Αντιμαχία – αντιλογία.
- Ανάληψη ρόλων.
- Παιχνίδι δηλώσεων.

Γενικές αρχές (2)

- Προσομοίωση.
- Συνεντεύξεις μεταξύ των μαθητών.
- Χρήση ερωτηματολογίων (στάσεις και γνώσεις).
- Χρήση εφημερίδων, εικόνων, ταινιών, απομνημονευμάτων κ.λπ.
- Βιωματικές προσεγγίσεις.
- Γραπτές εργασίες ή κατασκευή σεναρίων.

Οργάνωση της εργασίας (1)

- Έναρξη με ιδεοθύελλα.
- Χωρισμός κάθε ομάδας σε υποομάδες - πραγμάτευση ενός υποθέματος.
- Αξιοποίηση βιωματικών προσεγγίσεων (experiential learning) - εμπειρία και δοκιμή, διαμόρφωση θεωρίας δράσης.
- Αξιοποίηση τεχνικών της διαφοροποίησης της εργασίας.

Οργάνωση της εργασίας (2)

- Ανοιχτή επικοινωνία στο εσωτερικό των υποομάδων και μεταξύ τους.
- Συζήτηση για τις προτάσεις κάθε υποομάδας.
- Συγκρότηση κοινού σχεδίου εργασίας.
- Ανακοίνωση σχεδίων εργασίας κάθε ομάδας στην ολομέλεια.

Βασικές αρχές για τη συγκρότηση ομάδων (1)

- **Μέγεθος ομάδας:** ιδανική λύση η ομάδα των 4 - 5 ατόμων.
- **Σύνθεση ομάδων:**
 - μαθητές μεικτής ικανότητας (συνήθως ένας καλός, δύο μέτριοι και ένας αδύνατος).
 - ομοιογενείς για συγκεκριμένα καθήκοντα – διαφοροποίηση της διδασκαλίας.

Βασικές αρχές για τη συγκρότηση ομάδων (2)

- **Προτιμήσεις μαθητών:** κοινωνιόγραμμα τάξης.
- **Δυναμική και λειτουργία ομάδων:** σχέσεις ενδο-ομαδικές και δια-ομαδικές / σχέσεις συνεργατικές ή ανταγωνιστικές, κυρίως μεταξύ διαφορετικών ομάδων.
- **Συγκρότηση κοινού σχεδίου δράσης** (ομάδες – υποομάδες).
- **Ρόλος δασκάλου:** διαμεσολαβητικός – κοινωνικοσυντονιστικός – υποστηρικτικός (mediator, facilitator).

Τρόποι για την εδραίωση της υπευθυνότητας

- Μέγεθος ομάδας.
- Ατομικό τεστ για κάθε μαθητή.
- Τυχαία προφορική εξέταση μαθητών (π.χ. σύντομη παρουσίαση της εργασίας τους).
- Παρατήρηση κάθε ομάδας και καταγραφή σχολίων για τη συμμετοχή κάθε μέλους στην ομαδική εργασία.
- Ανάθεση (εκ περιτροπής) σε ένα μαθητή κάθε ομάδας του ρόλου του συντονιστή.
- Ανάθεση στους μαθητές να εξηγήσουν στους άλλους τι έμαθαν. Όταν αυτό το κάνουν διαδοχικά όλοι οι μαθητές, έχουμε τη λεγόμενη «ταυτόχρονη εξήγηση».

Μορφές συνεργατικής μάθησης (1)

- **Τυπική συνεργατική μάθηση:**
 - οι μαθητές εργάζονται ομαδικά από μία διδακτική ώρα μέχρι μερικές εβδομάδες: ο εκπαιδευτικός ορίζει τους στόχους του μαθήματος, παίρνει προκαταρκτικές αποφάσεις, εξηγεί τα καθήκοντα και τους όρους της θετικής αλληλεξάρτησης, παρακολουθεί την πορεία της μάθησης, παρεμβαίνοντας όπου χρειάζεται, αξιολογεί τα αποτελέσματα της μάθησης και βοηθάει τους μαθητές να ελέγχουν τη λειτουργικότητα της ομάδας τους.

Μορφές συνεργατικής μάθησης (2)

- **Άτυπη συνεργατική μάθηση:**
 - συνίσταται σε ομαδική εργασία μαθητών που προσπαθούν ευκαιριακά να επιτύχουν κοινούς στόχους: μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εστίαση της προσοχής στην ύλη, για την πρόκληση θετικής διάθεσης για μάθηση, για την έκθεση προσδοκιών, για τον έλεγχο της μάθησης ή για τον τερματισμό μιας διδακτικής φάσης.

Μορφές συνεργατικής μάθησης (3)

- Σταθερή ομάδα
- Συνεργατικό σχολείο:
 - προϋποθέτει και συνεργατική διδασκαλία (team teaching).

Συνεργατικές δραστηριότητες – Τεχνικές (1)

- **Παιχνίδι συναρμολόγησης (Jigsaw-Group):**
 - σε κάθε μέλος κάθε ομάδας 4-5 ατόμων ανατίθεται ύλη που θα πρέπει να μάθει και να τη διδάξει στα υπόλοιπα μέλη ή
 - γίνεται κάτι ανάλογο με δύο κατηγορίες ομάδων, των «ειδικών» και των «συνεργαζόμενων».

Συνεργατικές δραστηριότητες – Τεχνικές (2)

- **Συνεργασία κατά ζεύγη (Think-Pair-Share):**
 - στην αρχή οι μαθητές σκέφτονται σιωπηλά ο καθένας μόνος του πάνω σε μία ερώτηση που έθεσε ο εκπαιδευτικός, στη συνέχεια μοιράζονται τις σκέψεις τους ανά ζεύγη και τέλος με άλλα ζεύγη ή ολόκληρη την τάξη.

Συνεργατικές δραστηριότητες - Τεχνικές (3)

- **Ιδεοθύελλα (Round Robin Brainstorming ή Placemat)**
 - Η τάξη χωρίζεται σε ομάδες με έναν συντονιστή.
 - Τίθεται μια ερώτηση που επιδέχεται πολλές απαντήσεις.
 - Αφού δοθεί χρόνος για σκέψη πάνω στην ερώτηση (θέμα), κάθε μέλος της ομάδας μοιράζεται τις απαντήσεις του με τα υπόλοιπα μέλη, ακολουθώντας την τεχνική Round-Robin (σχήμα κύκλου).
 - Ο συντονιστής καταγράφει όλες τις απαντήσεις.

Συνεργατικές δραστηριότητες - Τεχνικές (4)

- **Συνέντευξη σε τρία στάδια (Three-Step Interview):**
 - αφού σχηματιστούν ζεύγη, κάθε μαθητής παίρνει συνέντευξη από το ταίρι του, θέτοντας κατάλληλες ερωτήσεις. Στη συνέχεια, αντιστρέφονται οι ρόλοι και, στο τέλος, τα ζεύγη μοιράζονται τις απαντήσεις τους με όλη την ομάδα ή την τάξη.

Συνεργατικές δραστηριότητες - Τεχνικές (5)

- **Σύντομη ανασκόπηση (Three-Minute Review)**
 - διακοπή πορείας διδασκαλίας και παροχή λίγου χρόνου για
 - ανασκόπηση ή υποβολή ερωτήσεων και έκφραση αποριών.
- **Ομάδα – ζεύγος – άτομο (Team-Pair-Solo)**
 - χρησιμοποιείται συνήθως σε περιπτώσεις προβλημάτων.

Συνεργατικές δραστηριότητες - Τεχνικές (6)

- **Ομάδες με αριθμημένα μέλη (Numbered Heads Together ή Number Frenzy)**
 - τα μέλη κάθε ομάδας παίρνουν έναν αριθμό και στη συνέχεια συνεργάζονται πάνω σ' ένα θέμα· ο εκπαιδευτικός καλεί έναν αριθμό να απαντήσει, οπότε οποιοδήποτε μέλος μπορεί να είναι αυτό που θα δώσει την απάντηση.

Συνεργατικές δραστηριότητες - Τεχνικές (7)

- **Κύκλος του σοφού (Circle the Sage)**
 - ο εκπαιδευτικός παρακινεί τους μαθητές να βρουν ποιοι ανάμεσά τους έχουν ειδικές γνώσεις πάνω σ' ένα θέμα· οι «σοφοί» στέκονται έξω από την αίθουσα (ή κάπου παράπλευρα), δύο μέλη κάθε ομάδας «επισκέπτονται» διαφορετικούς «σοφούς», συζητούν μαζί τους και στη συνέχεια επιστρέφουν στην ομάδα τους και εξηγούν στους υπόλοιπους όσα έμαθαν (σύγκριση και αντιμετώπιση διαφωνιών).

Συνεργατικές δραστηριότητες - Τεχνικές (8)

- **Συνεργάτες (Partners)**
 - κάθε ομάδα χωρίζεται σε δύο υποομάδες, οι «συνεργάτες» κάθε ομάδας συνεργάζονται πάνω στο θέμα και στη συνέχεια επιστρέφουν στις ομάδες τους, για να διδάξουν όσα έμαθαν στα υπόλοιπα μέλη.
- **Ανάληψη ρόλου δασκάλου (Playing Teacher)**
 - η δραστηριότητα είναι παρόμοια με τον «κύκλο του σοφού».

Συνεργατικές δραστηριότητες - Τεχνικές (9)

- **Κάρτες μάθησης ρόλων (Learning Role Cards)**
 - Λειτουργικοί ρόλοι :
αναλυτική περιγραφή ρόλων
 - Μαθησιακοί ρόλοι :
αναλυτική περιγραφή του «τι» και του «πώς» των καθηκόντων = «σπάσιμο κώδικα» και τρόποι αξιοποίησης των πληροφοριών.
- **Ετεροαξιολόγηση διαφορετικών ομάδων ή μελών της ίδιας ομάδας (Group Grading ή Assessment)**
- **Ρόλος – συμμετοχή γονέων**
 - «Ζώνη Πραγματικής Ανάπτυξης» (Zone of Actual Development).

Η τεχνική Round Robin: ένα παράδειγμα (1)

- Συλλογή γραπτών πηγών που έχουν κοινό θέμα.
- Μεταγραφή πηγών στον υπολογιστή με διαφορετικές γραμματοσειρές.
- Χωρισμός μαθητών σε ομάδες, ανάλογες με τις γραμματοσειρές με τις οποίες έχουν μεταγραφεί τα ποιήματα.
- Ανάλυση ρόλων ανάλογα με τη γραμματοσειρά που έχουν επιλέξει.
- Βασικός κανόνας της τεχνικής είναι ότι μόνον ένας μαθητής μιλάει κάθε φορά.
- Ένας μαθητής μπορεί απλώς να πει ότι «συμφωνώ με τον/την... όταν λέει...»: η απάντηση γράφεται στον πίνακα ή σε τετράδιο και μπορεί να συμπληρωθεί.

Η τεχνική Round Robin: ένα παράδειγμα (2)

- **Διαδικασία:**
 - κάθε ομάδα εργάζεται πάνω σε διαφορετική πηγή, έχοντας αντίτυπα της ίδιας πηγής σε αριθμό ανάλογο με τα μέλη της.
 - ο εκπαιδευτικός ζητάει από τους μαθητές να διαβάσουν την πηγή σιωπηρά και να αποφασίσουν ποια γραμματοσειρά θα ήθελαν να διαβάσουν φωναχτά.
 - κάθε μαθητής διαβάζει διαδοχικά στίχους της πηγής με τη γραμματοσειρά που επέλεξε.

Η τεχνική Round Robin: ένα παράδειγμα (3)

- Οι μαθητές ξαναδιαβάζουν την πηγή σιωπηρά και
 - σημειώνουν τι τους λέει η πηγή
 - γράφουν δύο ερωτήσεις γύρω από αυτήν, αν μπορούν και τις απαντήσεις.
- Οι μαθητές κάθε ομάδας ξαναδιαβάζουν φωναχτά την πηγή.
- Ο εκπαιδευτικός ακούει τις ερωτήσεις και τις γράφει στον πίνακα, αναδιατυπωμένες αν είναι απαραίτητο.
- Κάθε μαθητής παίρνει το λόγο και λέει στους άλλους τι του λέει η πηγή και αν άλλαξε η οπτική του κατά τις διαδοχικές αναγνώσεις.

Η τεχνική Round Robin: ένα παράδειγμα (4)

- Κάθε μαθητής ξαναπαίρνει το λόγο, υποβάλλοντας τις δύο ερωτήσεις που έγραψε.
- Δίνεται χρόνος στις ομάδες για συζήτηση.
- Κάθε μαθητής επιλέγει ένα πρόσωπο, θέμα ή μορφολογικό χαρακτηριστικό της πηγής, για να το επεξεργαστεί περαιτέρω, λέγοντας: «εγώ θα ήθελα να μιλήσω για...».
- Ο εκπαιδευτικός γράφει τις επιλογές των μαθητών στον πίνακα.

Η τεχνική Round Robin: ένα παράδειγμα (5)

- Κάθε ομάδα συμφωνεί για τα θέματα που θα συζητήσει .
- Ο εκπαιδευτικός ζητάει από τους μαθητές κάθε ομάδας να επιλέξουν δύο παραθέματα, δύο απόψεις για το τι τους λέει η πηγή, δύο εικόνες, δύο σύμβολα κ.λπ. και στη συνέχεια να δημιουργήσουν ένα πόστερ με τα στοιχεία αυτά.
- Κάθε ομάδα έρχεται διαδοχικά στον πίνακα, δείχνει το πόστερ που έκανε, διαβάζει την πηγή με κυκλική σειρά και εξηγεί τα αποτελέσματα της εργασίας της (= προσέγγιση της πηγής).
- Στους μαθητές κάθε ομάδας δίνονται στοιχεία σχετικά με την κριτική ανάλυση της πηγής για «κατ' οίκον» εργασία.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/6)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

- Εικόνα 9.1: Καρτ ποστάλ που κυκλοφόρησε με την κήρυξη των Βαλκανικών πολέμων, 5/10/1912. Εικονίζονται οι βασιλείς των βαλκανικών χωρών ως σύμβολα της βαλκανικής ενότητας, για την οποία γίνεται λόγος στο κάτω μέρος της, στη σερβική, στη βουλγαρική και στη γαλλική γλώσσα. Ανάκτηση από <http://www.rizospastis.gr/story.do?id=3060706&publDate=2005-10-16%2000:00:00.0> (08/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.
- Εικόνα 9.2 :«Τα Βαλκάνια κατά του τυράννου», 5 Οκτωβρίου 1912. Έγχρωμη λιθογραφία σε σκληρό χαρτόνι, 55x41εκ / 62x47εκ/ ΙΕΕΕ Συλλογή, αρ. 4951/1 από *Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913. Ελληνική λαϊκή εικονογραφία*, Αθήνα, Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδας – Γενικό Επιτελείο Στρατού, 1992., σ. 57. Προσβάσιμο στο: *Για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Εναλλακτικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Βιβλίο εργασίας 3 - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι*, επιμ. Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2005, σ 60. Ανάκτηση από http://www.cdsee.org/jhp/pdf/WorkBook3_gr.pdf (08/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/6)

- Εικόνα 9.3: «Η απελευθέρωση της υποδούλου Ελλάδος», Έγχρωμη λιθογραφία σε σκληρό χαρτόνι, 57x41εκ./ 64x45εκ. / Συλλογή ΙΕΕΕ, αρ. 4951/14, από *Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913. Ελληνική λαϊκή εικονογραφία*, Αθήνα, Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδας – Γενικό Επιτελείο Στρατού, 1992., , σ. 203. Προσβάσιμο στο: *Για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Εναλλακτικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Βιβλίο εργασίας 3 - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι*, επιμ. Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2005, σ.114. Ανάκτηση από http://www.cdsee.org/jhp/pdf/WorkBook3_gr.pdf (08/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.
- Εικόνα 9.4 : Ο βουλγαρικός στρατός, *L' Illustration*, Ιανουάριος-Δεκέμβριος 1913, σ. 249. Προσβάσιμο στο: *Για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Εναλλακτικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Βιβλίο εργασίας 3 - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι*, επιμ. Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2005, σ 68. Ανάκτηση από http://www.cdsee.org/jhp/pdf/WorkBook3_gr.pdf (08/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (3/6)

- Εικόνα 9.5 : Ελληνοβουλγαρική «αδελφoσύνη», *Adevǎrul*, XXV, αρ. 8353, 11 Δεκεμβρίου 1912, σ. 1. Προσβάσιμο στο: *Για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Εναλλακτικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Βιβλίο εργασίας 3 - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι*, επιμ. Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2005, σ 72. Ανάκτηση από http://www.cdsee.org/jhp/pdf/Workbook3_gr.pdf (08/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.
- Εικόνα 9.6: «Οι Βούλγαροι ήρχισαν από χθες τον πόλεμον. Αιχμαλωσία της βουλγαρ. φρουράς Θεσσαλονίκης. Ο κατά της Βουλγαρίας πόλεμος και τα πιθανά αυτού ενδεχόμενα», εφημ. Εμπρός , Αθήνα αρ. φύλ. 5985, 18 -6-1913, σ. 1. Προσβάσιμη στο <http://efimeris.nlg.gr/ns/pdfwin.asp?c=108&dc=18&db=6&da=1913> (08/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (4/6)

- Εικόνα 9.7: Η Ρουμανία μεταφέρει το μήνυμα του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Οι Βούλγαροι- «οι βάρβαροι από τα Βαλκάνια». *Gazeta Ilustrata*, II, 6 Ιουλίου 1913, σ. 1. Προσβάσιμο στο: *Για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Εναλλακτικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Βιβλίο εργασίας 3 - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι*, επιμ. Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2005, σ 51. Ανάκτηση από http://www.cdsee.org/jhp/pdf/WorkBook3_gr.pdf (08/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.
- Εικόνα 9.8: Λαϊκή λιθογραφία 1913. Ανάκτηση από <http://www.theapricity.com/forum/showthread.php?62587-Greek-propaganda-in-Macedonia/page7> (16-01-2015) Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.
- Εικόνα 9.9: «Μακριά από μένα! Αιμοβόρα κτήνη!», Η Αλβανία υπερασπίζεται τη Σκόδρα (Σκούταρι) και τα Ιωάννινα από τον πίθηκο (Μαυροβούνιο), την τίγρη (Ελλάδα) και το φίδι (Σερβία), Εφημερίδα *Dielli [Ο ήλιος]*, 13 Φεβρουαρίου 1913, σ. 3. Προσβάσιμο στο: *Για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Εναλλακτικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Βιβλίο εργασίας 3 - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι*, επιμ. Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2005, σ 50. Ανάκτηση από http://www.cdsee.org/jhp/pdf/WorkBook3_gr.pdf (08/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (5/6)

- Εικόνα 9.10 : «Η γαλακτοφόρος αγελάδα», οθωμανική γελοιογραφία, 1909. *Kalem*, 22 Ιουλίου 1909, στο Brummett, σ. 172. Προσβάσιμο στο: *Για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Εναλλακτικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Βιβλίο εργασίας 3 - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι*, επιμ. Βαλερί Κόλεφ & Χριστίνα Κουλούρη, Θεσσαλονίκη, CDRSEE, 2005, σ 55. Ανάκτηση από http://www.cdsee.org/jhp/pdf/WorkBook3_gr.pdf (08/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.
- Εικόνα 9.11: Γελοιογραφία του 1916, *Το ανάθεμα κατά του Βενιζέλου*, <http://www.ime.gr/chronos/13/gr/general/gallery/index.html> (10/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.
- Εικόνα 9.12: Πέτρες αναθέματος κατά του Βενιζέλου από ελληνικές κοινότητες την περίοδο του εθνικού διχασμού, 12/12/1916. Ανάκτηση από <http://3gym-chanion.chan.sch.gr/oldsite/tetradio/tetradio2/script/sxoliaz/epik/veniz.htm> (10/01/2015). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (6/6)

- Εικόνα 9.13: Το ανάθεμα κατά του Βενιζέλου, 1916. Ανάκτηση από <http://www.venizelosarchives.gr/rec.asp?id=41602> (10/01/1915). Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.
- Εικόνα 9.14: Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, τ. Β, φ. 54, 24-06-1917. Άδεια χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων- βιβλιογραφία

- Berg, Wolfgang, Graeffe, Leena, Holden, Cathie (2003). *Teaching Controversial Issues: A European Perspective*. London: CICE.
- Crick, Bernard ed. (1998). *Education For Citizenship And The Teaching Of Democracy In Schools. Final Report*, London: Qualifications and Curriculum Authority.
- Dearden, Robert Frederick (1981). “Controversial issues in the curriculum”, *Journal of Curriculum Studies*, 13 (1), 37-44.
- Κόλεφ, Βαλερί & Χριστίνα Κουλούρη (επιμ.) (2005). *Για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Εναλλακτικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Βιβλίο εργασίας 3 - Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι* (2005). Θεσσαλονίκη: CDRSEE. Ανάκτηση από http://www.cdsee.org/jhp/pdf/Workbook3_gr.pdf (08/01/2015).
- Levinson, Ralph (2006). “Towards a Theoretical Framework For Teaching Controversial Socio-scientific Issues”, *International Journal Of Science Education*, 28 (1), 1201-1224.
- Oulton, Chris, Dillon, Justin, Grace, Marcus M. (2004). “Reconceptualizing the teaching of controversial issues”, *International Journal Of Science Education*, 26(4), 411-423.
- Stradling, Robert (1985). “Controversial Issues in the Curriculum” στο Stradling, Robert, Noctor, Michael & Baines, Bridget (1985). *Teaching controversial issues*. Melbourne, Au: Edward Arnold, 1-12.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημήτρης Κ. Μαυροσκούφης. «Διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος της ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (με εφαρμογές). Στρατηγικές με έμφαση στην πολυπρισματικότητα, την επίλυση προβλημάτων, τη διαθεματικότητα, την προσέγγιση συγκρουσιακών θεμάτων και την πολυπολιτισμικότητα». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS223/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Δώρα Σεϊτανίδου
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό Εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

